



האם בושה להקדים חתונה

וויכוח פרשנים עתיק דן האם הציווי להקמת המשכן נאמר לפני או אחרי חטא העגל. מדברי הגמרא וספר התניא אנו למדים על המתווה הראשוני של הקב"ה, ועל הנתון המרתק ששינה את התוכנית.

השבוע בחדשות

השבוע היו בחדשות שני אירועים שקשורים ליהודים. אחד בקשר לשואה, והשני לישראל. הסיפור הראשון התרחש עם וופי גולדברג שטענה ש"השואה לא הייתה קשורה לגזע". את הדברים אמרה במהלך פאנל שעסק בנושא השואה. גם כשניסו לתקן אותה היא התעקשה וטענה שמדובר ב"שתי קבוצות של אנשים לבנים", ואין זה קשור לגזע. היא אמנם התנצלה על דבריה, אבל מעט מדי ומאוחר מדי.

האירוע השני שקרה הוא שארגון "אמנסטי אינטרנשיונל" האשים את ישראל בפשעי אפרטהייד נגד הפלסטינים. משרד החוץ הישראלי הגיב שזוהי אשמה שקרית "כל זה נכתב כדי ליצור דה-לגיטימציה לישראל. אלה הם בדיוק המרכיבים שמהם עשוי' האנטישמיות המודרנית". גם במקרה הזה ברור לכל שלהאשים את ישראל באפרטהייד זוהי אשמה לא רק נגד מדינת ישראל אלא זו אמירה שמלבה אנטישמיות נגד כל יהודי בכל מקום בעולם.

מאז ומעולם השואה וישראל קשורים בטבורם אחד בשני. הקשר הזה נידון מאז שנת 1948 תחת הכותרת "האם ישראל קמה בזכות או למרות השואה", וזהו נושא שדנים בו היסטוריונים רבים.

החוכמה הקונבנציונלית אומרת שבגלל השואה האיומה שפקדה את העם היהודי, אומות העולם תמכו והצביעו בעד הקמת בית לעם היהודי בארץ ישראל מתוך נקיפות מצפון. לפי קו מחשבה זה, אילולא השואה, מי יודע כמה זמן עוד היה עובר עד שהיו מצליחים לגרום לקונצנזוס של עמי העולם להכיר בכך שארץ ישראל שייכת לעם ישראל.

מאידך, רוב ההיסטוריונים סבורים שהישוב היהודי בארץ ישראל כבר לפני השואה התנהל כמדינה בתוך מדינה.

מתחילת המאה העשרים, עשרות אלפי יהודים עלו לארץ ישראל והקימו ברחביה מושבים וקיבוצים. בשנת 1936 חיו בתל אביב מאה ועשרים אלף תושבים וזאת הייתה העיר הגדולה ביותר בארץ ישראל. זה רק היה שאלה של זמן עד שהאו"ם היה מוכרח להכיר בה בצורה רשמית. אדרבה, ישנם שטוענים שכתוצאה מכך ששליש של העם היהודי נכחד בשואה היו פחות יהודים שיוכלו לעלות לארץ ישראל.

אני לא היסטוריון, ולא מתכוון להכריע בשאלה הרת גורל זו. אני רק מביא את הדברים כהקדמה לדיון דומה שאנו מוצאים בפרשת השבוע.

תכנית האב

השבוע אנו קוראים את פרשת תרומה בה אנו קוראים על המשכן שבני ישראל בנו במדבר. בנושא הזה שורר וויכוח בין פרשני התורה האם המשכן נבנה אחרי וכתוצאה מחטא העגל או שזאת הייתה התכנית והרצון של הקב"ה מלכתחילה, שבני ישראל יבנו משכן עבורו. "האם המשכן קם בגלל חטא העגל או למרות חטא העגל", או כמו שמגדירים את זה היום: האם המשכן הוא Plan A or Plan B.

הוויכוח נובע כתוצאה מכך שבתורה הציווי של הקב"ה למשה על בניית המשכן נאמר לפני חטא העגל, אבל משה רבינו מוסר את הציווי לעם ישראל אחרי חטא העגל.

בפרשיות תרומה ותצווה נאמר הציווי של הקב"ה למשה, בפרשת כי תשא מסופר על חטא העגל, ובפרשיות ויקהל פקודי כתובים הציוויים של משה לעם ישראל על בניית המשכן.

רש"י, גדול פרשני המקרא סבור, שכל העניין של המשכן בא ככפרה על חטא העגל: "מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות וביום הכיפורים נתרצה הקב"ה לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן" (כי תשא לא, יח).

רש"י סבור שעם ישראל תרמו קודם את הזהב שאתו הם יצאו ממצרים לבניית עגל הזהב ולכן הם היו צריכים לכפר על כך ולבנות משכן לקב"ה מזהב, ובלשון

המדרש "יבא זהב שבמשכן ויכפר על זהב שנעשה בו העגל" (מדרש תנחומא תרומה, ח).

בטעם הסיבה שהתורה הקדימה את הציווי של הקב"ה למשה לפני סיפור חטא העגל, מסביר רבינו בחיי שזה כדי להזכיר את הכפרה לפני העוון, בבחינת הקדמת רפואה למכה, כדי שכשיהודים במשך כל הדורות ילמדו על חטא העגל, הם כבר ידעו מראש שיש על כך תיקון.

האהבה ששינתה הכל

ספר הזהר לעומת זאת סבור בדיוק להיפך. הקב"ה ציווה את משה מיד בחג השבועות לאחרי שבני ישראל שמעו את עשרת הדברות לבנות משכן עבורו, והם אכן מיד התחילו באסיפת כספים עבור המשכן. הראיה של הזהר היא מכך שכדי לעשות את העגל הם תרמו את התכשיטים שהם לבשו על גופם, הם היו צריכים לתת את "נזמי הזהב אשר באזניהם" (תשא לב, כד).

לכאורה זה לגמרי לא מובן. בני ישראל יצאו ממצרים עם עושר עצום, ואם כן מה קרה לכל העושר הזה? לכן מוכרחים לומר שאת הזהב שהם הוציאו ממצרים הם כבר תרמו למשכן, ומה שנשאר להם היו רק התכשיטים שהם לבשו על גופם (זהר ח"ב רכ"ד, א).

אומר הרבי שמספר התניא למדים שאדמו"ר הזקן מכריע כשיטת הזהר. בתניא כתוב שבמעמד הר סיני עם ישראל זכה להתגלות אלוקית נעלה כזאת שהם לא היו מסוגלים לסבול אותה. בלשון חז"ל: "על כל דיבור ודיבור פרחו נשמתן", "ולכן מיד אמר להם לעשות לו משכן ובו קדשי קדשים להשראת שכינתו" (ליקוטי אמרים פרק ל"ד).

מסביר הרבי שלעם ישראל הייתה כזאת התעוררות והתלהבות מהחוויה הרוחנית האדירה של מעמד הר סיני "לכן משה היה חייב מיד לעשות משהו בשבילם, ולכן הוא מיד העביר להם את הציווי לבניית המשכן. וגם בני ישראל מצדם לא יכלו להמתין, והביאו מיד את הנדבות למשכן" (תו"מ נ"ג עמ' 86).

עם ישראל כל-כך התלהב ממתן תורה, שהיה להם צורך נפשי עז לעשות משהו בשביל הקב"ה. כמו אדם ששומע על טרגדיה נוראה, והוא כל כך מתלהב שהוא מחפש ומברר איפה אפשר לתת תרומה, איך אפשר לעזור לאותה משפחה וכדומה.

אני רוצה לחלוק אתכם סיפור מהגמרא שמוכיח שגם בתלמוד משמע שזה היה Plan A. מסופר על רבי יהודה הנשיא, המנהיג היהודי הגדול שהיה לאחרי חורבן בית שני ועורך המשנה.

הגמרא מספרת (כתובות סב, ב) שרבי עסק בלהשיא את בנו לבת מבית רבי יוסי בן זימרא. הם פסקו לו, כלומר, התנו ביניהם שהם יפרנסו אותו במשך שנים עשרה שנה, כדי שהוא יוכל ללכת ללמוד תורה עוד לפני הנישואין. ההנחה הייתה שקודם הוא ילמד תורה, ואחר-כך הוא יישא את אשתו.

אבל כשהעבירו את הנערה לפני החתן, דהיינו כשהוא ראה אותה לראשונה, הוא אמר שהוא ילך ללמוד תורה רק לשש שנים, ואז הוא יישא אותה. כשהעבירו אותה שוב לפניו, דהיינו כשהייתה הפגישה השנייה הוא שינה את דעתו לגמרי ואמר שהוא קודם יתחתן אתה ורק אחר כך הוא ילך ללמוד תורה.

בנו של רבי התבייש מאביו על כך שכשראה את הנערה חשק בה, "ומרוב חיבת כלתו" לא יכול היה להמתין וקירב את זמן חופתו. אמר לו אביו רבי יהודה הנשיא דברים כדי לפייסו: "בני אתה נוהג כדרך שעשה הקב"ה".

בשירת היס שבה מתואר מעמד קריעת ים סוף, נאמר: "עד יעבור עמך ה', עד יעבור עם זו קנית. תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך". (בשלח טו, טז-יז)

משמעות הפסוק היא, שיש סדר מתוכנן לדברים. קודם עוברים את היס, אחריו את המדבר, לאחר מכן נכנסים לארץ ישראל, ורק בסוף בונים את בית המקדש. אבל בפועל בפרשת תרומה מיד לאחרי מתן תורה נאמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

הקמת המשכן משולה לנישואין בין הקב"ה לכנסת ישראל. על המילים "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן", אומר רש"י: "כלות כתיב, יום הקמת המשכן היו ישראל ככלה הנכנסת לחופה" (נשא ז, א). דהיינו שבהקמת המשכן עם ישראל "הכלה של הקב"ה" נכנסה לחופה.

אומר רבנו הקדוש לבנו, שהוא נוהג כמו הקב"ה. גם אצל הקב"ה התכנית הייתה קודם להביא אותם לארץ ישראל ורק אחר כך להתחתן איתם, דהיינו לבנות משכן, אבל כשהוא ראה אותם בהר סיני, הוא התמלא אהבה שהוא מיד רצה

למסד את הקשר והייחוד עם בני ישראל, ולכן מיד אחרי מתן תורה הוא ציווה
"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

הרי לנו שזו הייתה אהבה משני הצדדים. אדמו"ר הזקן מבאר שבני ישראל שאלו
את משה כתוצאה מהחוויה של ההתגלות האלוקית, - מה אנחנו יכולים לעשות
כדי לבטא את האהבה שלנו לקב"ה. הגמרא מלמדת אותנו על הצד השני,
שהקב"ה מצדו כשהוא ראה את ה'כלה' את עם ישראל, לא הסכים להמתין עם
הנישואים עד שיכנסו לארץ ישראל, אלא הוא מיד ציווה לבנות את המשכן.

מה שאנו יכולים ללמוד מכך שאהבה היא רגש דו-סטרי. אם אנחנו אוהבים את
הקב"ה הוא אוהב אותנו, וכיצד אנחנו מבטאים את האהבה שלנו אליו? כשאנחנו
מקיימים מצות בכלל, ואת מצוות אהבת ישראל בפרט.

כשאנחנו נאהב יהודי אחר, הקב"ה יאהב אותנו. זה בדוק!